

KOOLIUUENDUSLANE

S I S U:

- J. U u s t a l u. Kooliuuendus ja Eesti ühiskondlik areng.
- K. P r a a k l i. Natuke põhimõttelist ja praktilist.
- H. S u m m e r. Vihklugemikkude tarvitusele võtmine on eduks loovale tööle.
- E. H a n s e n. Kas emakeele lugemikud või üksikteosed.
- A. U d r a s. Töökiri klassitoast.
- L. S k o m o r o v s k a. Klassiõhtud.
- K. P r a a k l i, H. K l e i t s m a n. Tütarlaste tööõpetuse kava algkoolis seoses mele rahvakunstiga.
- O. T u n ó n. Tütarlaste käsitöö ja majapidamisõpetuse tegelikke võtteid.
- V. O r d l i k. Õpilaste vihnamantlid.
- P. T. Millist paberit tarvitada algõpetuses. Teadaandeid.

KOOLIÜENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA
JUURES OLEVA KOOLIÜENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

Nr. 5/6.

12. mail 1936.

3. aastakäik.

Ilmub iga kuu (välja
arvatud juuni ja juuli).

Tellimishind eraldi „Õpeta-
jate Lehest“ 50 s. aastas.

Kooliüendus ja Eesti ühiskondlik areng.

J. Uustalu.

Mood, moodne; kooliüenduslik liikumine on mood, — neid sõnu tarvitatakse mõnikord halvustava vahendina. Kas on põhjust võtta meie praegust kooliüenduslikku liikumist sarnase nähtena, nagu on mõni peakatte kandmise viis, mille otstarbekohasust keegi ei saa põhjendada? Meieaegne kooliüenduslik liikumine on pigem läbielatavaist olusuhteist tingitud, neist otse esile kutsutud, nagu mitmedki teised üenduslikud voolud enne praegust.

*

Astume vaatlusega pisut tagasi.

Praegu ei ole vahe neid koole, kus ühte komplekti on koon-
datud kolm õppeaastat 35—40 õpilasega. Nii oli seisund vene-
aegses vallakooliski. Nüüd võib kerkida küsimusi: mis vahe on
endiste ja praeguste töövõtete vahel, kui seda vahet on? kas on
võimalik endiste töövõtete rakendamine? kas uus aeg nõuab uusi
töövõtteid, uut õppeviisi? milliseid üendusliikumisi nõuavad uued olusuh-
ted?

Minuealistesse avaldas 1905. aasta väga tugevat mõju. 1905. a.
liikumisest mõjustatud õpetajaskonna noorpõlv ei jätnud katseid
tegemata viia üendusliikumise ka koolitöhe. Seda tehti muidugi oma
moodi, ajastule vastavalt. Ka tolleaegsed noored õpetajad püüdsid
vanu traditsioone murda ja uutele mõtetele maad anda. Tolle-
aegne kooliüendus seisis paremate õpikute tarvitusele võtus üle-
muse soovimuste kiuste, koduloolise aine sissevõetus emakeele
tundi, emakeelse lugemismaterjali soetamises õpilastele väljaspool
kooli ametlikku organisatsiooni, lastepidude korraldamises, kus

ametlikul vene keelel ei olnud mingisugust aset, katsetes saksa pastorkonna mõjuvõimu koolile vähendada.

Praegu tunduvad need uuendused olevat tibatillukesed, ent tol ajal oli neile ka kõvu vastaseid mitte üksi administratsiooni hulgas, vaid ka seal, kus sellele alandlikult saba liputati.

Kuulsime ju ka teissugustest „kooliuuendustest“. Need olid pedagoogilised võtted, kus ei arvestatud sugugi lapse hingeelu ega olemust, vaid koguni muid sihte. Kuulsime pliidirõngaste ja plakatiite kaelariputamises eesti keelt rääkijatele. Kuulsime pastore rünnakuist koolidele ja õpetajaile usuõpetuse asjas, kui viimast ei õpetatud mitte selles vaimus, mis 1916. aastal lubas tõendada, et 1816. aastal antud „priius“ oli liig suur valgus, mis meie rahvast olevat pimestanud.

Praegu ei ole meil enam kahtlust, kellel oli õigus, kas uuedajail, või nende vastastel.

*

Saabus Eesti omariiklus. Selle korralduse vundamendiks seati demokraatia. Eesti õpetajaskonna häälekandja „Kasvatuse“ esimene number hüüab: „Riik on loodud — loogem kodanikke!“ Järgnesid elevuslikud uue, eesti kooli loomise päevad. Eesti õpetajaskonnal ei tarvitse häbeneda neid suunavõtte: töökool, lapsepärasuse respektseerimine, lapse arenguvõimaluste avardamine. Sest milline demokraatlik vabariik pidi saama eksisteerida ilma igakülgset arendatud, iseteadva ja tööka kodanikuta!

Need ei olnud paljad loosungid, vaid nende järgi ka töötati. Eriti innukas oli õpetajaskonna noorpõlv. Ma ei julge oletada, et selles koolis õpetust saanud kodanikkond halvasti mälestaks oma kooliaega.

Kui vaadata tagasi sellele elevusele, millega õpetajate-kongressidel, -päevadel arutati pedagoogilisi küsimusi, kirjutati metoodilist kirjandust, korraldati koolitööde näitusi, käidi võõrsil õppimas jne., ja kui seame selle kõik ühiskondliku arengu perspektiivi, siis näeme, et see uuendus oli tingitud ajastust. Ajastu nõudis uue loomist vana asemele, mille iga oli täis, ja selle nõude teenistusse asus õpetaja-kooliuuenduslane ausameelselt ja sotsiaalse tundega.

Aga oli ka neid inimesi, kes kahjurõõmu tundsid uute meetodite ebaõnnestunud seikadest. Need ei näinud põõsaste taga metsa. Need ei arvestanud võimalust, et muudki hästimõeldud ettevõtted veel halvemini võivad äparduda.

Kuid ärgem unustagem, et kui meie õpetajaskond oleks olnud

kümme ja rohkem aastaid tagasi vähem aktiivne, vähem uuendusmeelne, vähem vanu traditsioone hülgav, rohkem arg uusi võtteid rakendama, hellest arvustustele, kas siis meil oleks olnud tänapäev pedagoogilisi mõtteid eksportida?

*

Majanduslik surutis sundis koondama koole, vähendama õppejõudude arvu, suurendama õpetaja töökoormat. Mäletatavasti toimus kokkutõmbamine kooli alal üsna järsku. Maal sai nüüd harilikuks nähteks, et ühte komplekti suruti 3, 4 ja isegi 6 õppeaastat. Seda sammu võib võtta kui paratamatust, ent igale oli selgem kui selge, et õppetöö tulemused maa-algkoolis langesid väga palju. Klasse koondati, kuid haldurkonnalt ei tulnud juhtnööre, kuidas teha õppetööd koondatud klassides. Olime, näiteks, loodusõpetuse rajanud töökooli põhimõtetele, katsetamisele, vaatlusele. Nüüd äkki 3 klassi õpilased koos mõnikord rohkem kui 40 õpilasega. Suuliselt senise võttega seda tööd juhatada — ärgem sellest parem rääkigem!

Meetodi uuendamise tarvidus oli kisendav.

Ent õpetajaskonna isetegevus aitas ka siin hädast väljapääsu leida. See oli individuaalne tööviis kirjalike tööjuhataste najal. 1930. aasta kooliuuenduslik näitus ja nädal paiskasid individuaalse tööviisi mõtte parajal ajal õpetajaskonnasse. Tänu tööjuhataste menetlusele võib õppetöö ka mitmeklassilises komplektis siiski toimuda arendavalt. Veneaegses samasuguses koondatud koolis tehti ka iseseisvalt tööd, kuid tihti mõttetut tööd. Milleks muuks saab nimetada ilukirja tundi, kus väikesed lapsed pidid 20—40 korda ümber kirjutama üht musterlauset. See oli nagu liivast kõie keerutamine. Nüüd lapsed heameelega katsetavad, uurivad, loevad, kirjutavad, märgivad iseseisvalt õpetajast koguni eemal olles, kuid siiski töömeeleolu säilitades.

Iseseisev töötamine võib kaasa tuua ka mõne pahelise nähte, kuid kus on valgust ilma varjuta. Palju oleneb tööjuhatastest. Eeltingimuseks olgu, et tööjuhatastest oleksid tõesti jõukohased, õiget mõtet tabavad, probleeme seadvad, aga mitte kopeerimisele või muule mõttetusele sundivad.

Ei saa tunnustamata jätta, et individuaalse tööviisi eesti kooli toomine on kõrgesti hinnatav teene. Maa koondatud koolide seisukohast vaadatuna ei oska enam sugugi ettekujutada olukorda, kus peaksid tööjuhatastest puuduma. —

Olen peamiselt rääkinud tööjuhatastest kui meie kooliuuenduse kõige iseloomustavamast tunnusest. Kuid individuaalne tööviis

võimaldab ka veel muidki töövõtteid, mille väljaarendamises ei ole lõpusõna öeldud. Ärgem sellepärast veel laskugem mugavasse rahulollu! Põhimõte — individuaalne tööviis on õige; selle rakendamine, kohandamine, viimistlemine ja süvendamine nõuab edespidi veel tööd. Õpetaja kui elava isiku seisukohast oleks muidugi ka tarvis leida teid, et tööde kontrollimine ja arvestamine ei oleks liialt koormav.

On kuuldavale toodud mõningaid kahtlevaid hääli individuaalse tööviisi põhimõtte rakendavuse suhtes praegusel ajal, kus üleareetatud individualism nagu oleks rahvaid poliitiliselt pankrotti viinud. Ärgem aga siiski unustagem, et oleme lubanud olla demokraadid. Demokraatliku ühiskonna tugevus oleneb tema üksiku liikme tugevusest, orienteerumis- ja algatusvõimest, vastutustundest ja lõpuks ka tema individuaalselt kasvatatud ühistundest oma ühiskonna kaaslaste (rahva) vastu. Demokraatlik kord selle sõna ammutuntud mõttes paneb igale rahvaliikmele palju kohustusi, kuid nõuab talt ka palju. See kord nõuab kodanikult tema isikupäraste kalduvuste kohaselt väljaarendatud võimeid ja — kui soovite — isikupäraste halbade kalduvuste sublimeerimist kasulikeks iseloomu omadusiks. Individuaalse tööviisi pooldajad õppetegevuses leiavad küllalt ka võimalusi kodaniku sotsiaalseks kasvatusesks.

Tulles tagasi kirjalike tööjuhatuste juurde, siis peab ütleva, et nendega töötamine nõuab teatavat harjutamist. Mul on tulnud kõige rohkem korrata ja meelde tuletada küsimise, järelepärimise tarvidust. Sattuda tundmatule seigale ja selle kohta mitte seletust küsida, seda olen ma pidanud alati karistusväärseks. Inimene peab uurima õppima! Edasi olen juhtnööriks võtnud, et mis õpilane ise võib leiutada, seda ei maksa talle valmina kätte anda. Olgu veel tähendatud, et tööjuhatuste järgi rühmiti töötamine — seega sotsiaalsuse arendamine — ei ole sugugi harv nähe.

Siis veel küsimus: kas kirjalik tööjuhatus suudab arendada suulist kõnet. Sellele võib muidugi kahel viisil vastata: osalt jaa, osalt ei. Suuline kõne on ju palju ilmekam, paenduvam, elavam, aga kui me ei ulata igale poole suulise seletusega, seal on kirjalikult, selle juures hästi väljendatud juhatus täiesti omal kohal.

*

Kõike kokku võttes peab rõõmu tundma, et meie koolitegelased ühiskondlikele muutusile kiiresti reageerivad ja kohanevad. See on võimaldanud saavutada maksimaalseid tagajärgi. On õnn, et

meie pedagoogiline mõte ei ole jäänud tardumusse, milline seik iseenesest ei sisalda arendavaid ja eluga kaasa sundivaid stiimuleid.

Nagu elu igapäevaga uueneb, nii peab ka kool iga päevaga uueks saama! Olgu tervitatud alati noor ja uuenev koolitöö!

Jätkugu meil töökaid ja andekaid juhte kooliuuenduse töös!

Natuke põhimõttelist ja praktilist.

Karl Praakli.

Vististi iga kooliuuenduslane pahandus E. Kulli polemiseerivast kirjutisest „Eesti Kooli“ 1936 — 2 veergudel. Pahandus sellepärast, et kirjutise autoril pole selge, mille vastu ta võitleb. Kes viitsis selle kirjutise läbi lugeda, see märkas kohe, et autoril on selgusetud tarvilised algmõisted nagu: individuaalsus, individualism, isiksus, isiksuspedagoogika, sotsiaalpedagoogika jne. Isegi mõiste kasvatus on tal selgusetu, sest ta vahetab osa tervikuga ja peab kasvatuseks ainult „ühiskonna teenimist“ ja „sotsiaalse dispositsiooni andmist“, mis on ikkagi kasvatus üks sihtidest, aga mitte kogu kasvatus teleoloogia. Ta unustab, et koolitöö liigitlemine „õpetuseks“ ja „kasvatuseks“ on ainult paberlik; tegelikult on nii õpetus kui kasvatus sisemiselt seotud, sest tarvilikkude individuaalsete võimete arendamine on ju ka kasvatus. Ka eksib E. Kull väga palju filosoofia ja pedagoogika ajaloos. Nii on talle võõras individualismi areng, tundmatu näiteks kriitiline personalism (William Stern „Die menschliche Persönlichkeit“), milline filosoofiline vool on tihedasti seotud individuaalpedagoogika (Ellen Key j. t.) arenemisega isiksuspedagoogikaks (Gaudig j. t.) — viimane on ju ometi midagi muud kui esimene.

Silmapaistev eksimus nii hästi pedag. ajaloos kui ka üldises arusaamas on lauses: „Kasvatus on olnud (alates Kreekast) ja jääbki ikka sotsiaalsuse põhimõttele, mis ongi ta olemus.“ Teatavasti oli Kreeka kasvatus läbi ja läbi individualistlik ja kui autor tahaks otsida kasvatus „sotsiaalsuse põhimõtteid“, peaks ta siirduma esijoonesse idamaade (Hiina jne.) juurde. Ka E. Kulli ülistatud „ideaalseim õppeviis“ „õpetaja kõnelus õpilasega suust suhu“ pole midagi muud kui sama autori põlatud „individuaalne tööviis“ oma aja raamidest. Ta polnud mitte sellepärast levinud, et ta on ideaalsem, vaid ta oli teataval määral paratamatu, kuna raamatud (E. Kulli keeles „surnud kirjatähed“) meie mõttes puudusid.

Väiteile, mis puudutavad otseselt individuaalset tööviisi, on J. Käis oma kirjutises (E. K. nr. 4 s. a.) juba üksikasjaliselt vasta-

nud. Siin kohal ei saa mööda minna aga n.n. „elava sõna“ ja „surnud trükisõna“ küsimusest. Nimelt eelistab E. Kull raamatusse süvenemisele õpetaja jutustust n.n. „elavat sõna“. Ta väidab, et pilt „kui õpilasil on ninad raamatus“ pakub õpetajale rahuldust ainult „väliselt vaadatuna“ ja et sellane süvenemine olevat enamal juhul „pealiskaudne ja sunnitud“. Siin autor eksib rängasti. Palju enam, kui raamatusse süvenemine, võib olla sunnitud selle n.n. „elava sõna“ kuulamine, sest õpilase sirgelt istumine ja kuulamine ei ütle veel, et õpilane õpetajat jälgib. Küll on aga just raamatusse süvenemine inimese hariduse saavutamiseks tänapäeval paratamatu eeltingimus, mida võiks soovitada tolle kirjutise autorilegi, et vältida nii suuri eksimusi oma kirjutistes edaspidi.

Päälegi ei saa igat õpetaja kõnelust kaugeltki pidada „elavaks sõnaks“.

Kes ei tea's oma koolipõlvestki, kui mõnus oli saada mõne „elava sõna“ pakuja tunnis salaja vaiksesti lugeda oma ette raamatut, selle asemel, et kuulata seda, mis sa juba teadsid või mida õpperaamatust isegi leidsid! Kaugeltki ei saa iga trükisõna pidada „surnud kirjatäheks“, hoopis vastupidi, „elavaid“ raamatuid olen kohanud palju enam kui „elavaid“ inimesi. Viimased on aga olnud enamasti ka kirglikud raamatusõbrad.

E. Kulli ainuke mõistlik väide ses kirjutises on: „Tööjuhatuse menetluse liialdamise tagajärjel esilekerkiva puudusena tohiks veel märkida suulise väljendamisvõimaluse vähesust.“ Tõesti toob liialdus siin viimase pahe esile. Ka teine pahe, et elamuslik külg jääb mitmeti mõnikord puudulikuks esineb tööjuhatustega töötamisel liialduste korral. Kuid, kes käseb siis liialdada! Ega õpetaja pole ometi mõni linaropsija, et muud kui müttab aga pääle. Isegi linaropsimine nõuab oskust, et takku eraldades mitte rikkuda linakiud, ammu siis lasteõpetamine. Õpetaja peab teadlik olema, mida ta tahab teatava töövõttega saavutada, siis sellaseid eksimusi ei tule. Minu senise kogemuse järele (ja küllalt seda teisedki on kogenud) on tööjuhatusi võimalik koostada nii, et nad arvestaksid õpilaste vajalikkude suulist väljendust ja midagi ei kaotaks ka elamusliku külje suhtes. Toon näitena siin ühe tunni preparatsiooni ühes õpilaste töönäitega. Ütleme, mul tuleb V kl. käsitusse Juhan Liivi „Punasoo Mari“, VI kl. (kahe kl. kompl.) aga teatav keeleliste küsimuste käsitlemine, mis võtab mul suurema osa tunnist omale. Ma pean nüüd paratamatult korraldama V kl. töö nii, et nad töötaksid iseseisvalt, ja ma korraldan töö järgmisse tööjuhatusse.

Punasoo Mari — J. Liiv.

Tööjuhatus. 1. Loe pala vaikselt läbi. Arusaamatud sõnad kirjuta ühes seletusega klassitahvlile (tarvita „Õigekeels. sõnaraamatut“) ja säält oma sõnastikku.

2. Koosta jutu (novelli) kava.

3. Mõttele järele: Kuidas hindasid teised inimesed (ta oma mees, külarahvas jne.) Marit? Kuidas kasvatas Mari oma poegi? Tuleta meelde mõni vanasõna, mis õigustab ka sellast kasvatust, ja kirjuta vihikusse! Kuidas armastab Mari oma lapsi? Kuidab talub õnnetusi?

Vasta üks neist küsimusist kirjalikult!

4. Inimesel võib olla neli suurt varandust. Need on: a) raha ja aineeline jõukus, b) tervis, c) vaimuanded, d) väärtuslik iseloom. Kirjuta oma vihikusse päälkirja all

„Milliseid varandusi omas Mari“

ja selgita igast varandusest lähemalt, eriti viimasena loendatust.

5. Kirjuta lõpuks oma vihikusse laused, asetades vajalikku kohta puuduva sobiva sõna või sõnaosa. „Jutt „Punasoo Mari“ on lugu inimesest, kes oskas nurisemata ka piskuga rahul ja ..... olla. Ta on tubli ..... kangelane, kes väärib meie austust.“

6. Märgi õrnalt pliiatsiga vertikaal joonekesega raamatuäärele kohad jutus, kus meeldib sulle eriti autori sõnastus.

7. Jutusta meile, kuidas kujutled sa Mari matuseid!

Tööjuhatusete täitmiseks aega ümmarguselt 40 minutit. —

Näide õpilastetööst, mille loeme sõnalise osa algades ette.

Punasoo Mari — J. Liiv.

„Kava: 1. Punasoo Mari lapsepõlv. 2. Mari perenaisena ja emana. 3. Mari õnnetused ja vanapõlv.“

Vanasõnu kasvatuses: Hää laps, kibe vits. Igaüks on oma õnne sepp. Murra vitsa, kui vits veel nõrk.

Punkt 3-nda täitmisel on valik olnud mitmekesine. Paljud on kirjutanud sellest, kuidas ta talub õnnetusi, teised — kuidas hindas teda külarahvas, tervel real tüdrukutel aga kuidas Mari kasvatas lapsi. Näit.:

„Mari kasvatas oma poegi targalt. Ta oli poegadele kuri, aga nii pidigi olema, sest poisid kipuvad tegema sageli koerust. Kui Mari oleks lasknud neil teha, mis nad tahtsid, poleks neist saanud korralikke inimesi. Mari hoolitses poegade eest kõigiti ja pani nad kõik ametisse.“

Punkt 4. on kirjutatud näiteks:

„Missuguseid varandusi omas Mari?“ Mari oli vaene tüdruk. Tal rikkust ega raha polnud. Küll omas ta aga suure varanduse — tervise. Ta talub õnnetused ega jää haigeks. Veel vanas eas suudab ta tööd teha. Ka vaimuandeid oli Maril. Ta polnud koolis käinudki, kuid perenaised tulid Mari juurde sageli nõu küsima (riide „kruuti“ ja muud). Mari kõige suurem varandus oli väär- tuslik iseloom: Ta oli vastutulelik (sant ja kerjus saavad öömaja). Ta on hoolas ja töökas ning kasvatas pojad korralikku- deks inimesteks. Ta armastas poegi ega küsinud kunagi „maks- ära!“ Ta kannatas oma õnnetused ja valud ega läinud kellelegi kaebama. Ka ei tahtnud ta vallalt abi, kui veel näpud töö küljes liiguvad. Ta ei nõudnud teistelt midagi, andis aga teistele palju.“

Punkt 5-da täismisel pole kõik leidnud sõna „õnnelik“ (oskas nurisemata rahul ja õnnelik olla), küll esineb sõnu „töö-“ või jälle „naiskangelane.“

Julgen väita, et ka elamuslik külg töös on täitunud, sest vaevalt suudaks õpilane suruda kogu otsust päätegelase suhtes nii kaunisse lausesse „ta ei nõudnud teistelt midagi, andis aga teistele palju,“ kui tal poleks päätegelase kuju tekitanud vastavaid tundeid. Kuid kogu klassi kui terviku elamus saavutatakse tööjuhatuse punkt 7. arutlusel: „Kuidas kujutled Mari matuseid.“ Nimelt tekitab see elava ja huvitava mõttevahetuse. Mõned naiivsemad arvavad, et matusel oli palju rahvast, teised aga seavad küsimuse, kas Marit kui vaest ei mata mitte vald või vahest häämehe poolest peremees, kelle saunas Mari elas. Ja siis selgub arutlusel kohutav ja kurb tõde, et matusel on siis palju rahvast, kui mängib pritsimeeste pasunakoor, kui surnul palju vara või vähemalt kuulus seltskondlik positsioon. Vallavaest ei tule matma keegi. Ja nüüd see pahvatab välja kõigi poolt: „Aga meie küll oleks läinud!“ „Me oleks vii- nud talle lilligi!“ jne. Ja teie küll oleks läinud, sest teil on osa- võtlik süda sellase töökangelase vastu. Aga lilled peaksime ase- tama sobiva pühendusega väikese hauakõne näol. Jääb nii, et õpilased homme esitavad igaüks oma hauakõne, pidades seda loo- mulikult peast. Ning järgmisel tunnil esitataksegi igalt ühelt, kõne- kene, milledest mõned (indiv. võimete kohaselt!) muidugi eriti õnnestunud.

Ma julgen väita, et sellane tööviis on ometi individuaalne kuna tal on kõik individuaalse tööviisi tunnused (õpilase individu-aalne süvenemine tööjuhatuste abil, küsimuste vastamisel valik jne.). Muidugi mõista pole ta mõni eeskuju tööjuhatuse, vaid koostatud

päris hariliku koolmeistri poolt, millest võib kindlasti mõni andekam või haritum teha veel parema. Aga ma julgeksin tundi ometi sellaseni pidada õnnestunuks. Ja ma küsiksin: milline külg siis siin on jäetud unarusse? Tõsi küll sõnaline osa oli ainult kümme minutit, kuid selle eest intensiivne ja elamusrikas. Päälegi suureneb hauakõnede ettekandmisel sõnaline osa järgmises tunnis. Või jääb võlgu tund sotsiaalpedagoogilistele nõuetele? Vaevalt juletakse sedagi väita.

Vihklugemikkude tarvitusele võtmine on eduks loovale tööle.

H. Summer.

Mida kaugemale meie jõuame õpetajate ettevalmistuses, seda enam peame ka hoolitsema selle eest, et pedagoogidel oleks võimalik teostada oma parimaid kavatsusi ja näidata oma võimeid. Selleks on tarvis neid vabastada liigsetest kammitsatest ja köidikutest. Kuigi sammu pedagoogiliste uuenduste ja vabadustega ilmuvad ka uued kunstlikud takistused mõne õppeaine õpetamisel, ei saa nad teha meile kahju. Meie võime hoiduda neist takistustest.

Emakeele õpetamise alal oleme vihklugemikkude (ehk liikuvlugemikkude) tarvitusele võtmisega astunud suure sammu edasi. Ükski kindel lugemik ei või meid iialgi rahuldada, eriti seda osa õpetajaskonnast, kes näevad peituvat töö suure mõtte loovas tegevuses. Ehitaja vajab mitmekesisest materjali. Mida kaunim hoone, seda mitmekesisem on materjal, mida kasutasid tema ehitajad. Samasugune on lugu ka ehitustega vaimlisel alal. Õige ehitaja otsustab ise, milliste abinõudega tema viib oma ehituse lõpule. Ei saa soovitada temale liiva, kui ta vajab marmorit või puud.

Muidugi võib ju ka ehitada väga viletsast ja piiratud materjalist. Lõppude-lõpuks võivad inimesed elada ka savist onnides ja kaljupragudes, kuid ega sellega ei ole veel tõestatud see, et meie peame leppima savist onnidega ja kaljupragudega.

Suured õpetajad ehitasid üles vaimlised ilmariigid ainult vabalt valides kõige paremat hea hulgast. Oleks võimatu kujutada ette nende hiiglaehituste õnnestumine, kui nad oleksid olnud seotud käsist ja jalust, nagu seda on harilikud surelikud, kes ei suuda tõusta ei ainevalikul ega oma loomingu aluste sügavusel suurte ehitajate loomingu tasemele.

Kuid iga vähemgi edu meie pedagoogilises loomingu laseb tunda tõsist töörõõmu.

Emakeele õpetamine koolides on üks neist vaimse loomingu tähtsamaist nurgakividest. Ei ole asjata temale antud terve kooli ulatuses nõnda palju aega. On siis ka täiesti loomulik, et on tekkinud terve rida lugemikke. Kahjuks on aga kõigil neil ühised suured puudused: nad ei võimalda kuigi suurel määral õpetajatele valida materjali oma loominguks. See on kõigi rahvaste kindlate lugemikkude suurim puudus. See puudus on ühtlasi nõnda suur, et ta sunnib meid otsima teisi teid, mis võimaldaksid siiski ka sel alal loovat tegevust senisest suuremal määral. Vihklugemikud võimaldavad seda. Sellepärast ei saa nendest minna mööda.

Muidugi, kui vihkusid on ilmunud nõnda palju, kui meie just hädapärast vajame õppetööks, siis ei ole ka vihklugemikul suuri paremusi harilikkude lugemikkude ees, kuid tuleb korraldada nõnda, et oleks võimalik valida riigi, kooli ümbruse ja õpetaja tarvete kohaselt vihke teatava kooli lugemiku jaoks.

Valikus peavad minema lahku koolid. Kõige tarvilikum on sellepärast, et iga kool ostaks kõik vihklugemiku vihud ühes eksemplariga kooli jaoks õpetajate raamatukogusse. Kui õpetajad on teinud juba valiku, siis võib ülejäänud vihkusid kasutada õpilaste raamatukogu täiendamiseks. Nii ei osutu ükski ostetud vihk koolile üleliigseks.

Vihklugemikkude tarvitusele võtmine võib toimuda samm-sammult. Esimesel aastal võetakse harilikule lugemikule täienduseks ainult üksikud vihud, eriti vajalikkudena tarvitusel oleva lugemiku täiendamiseks.

Järgmisel aastal võetakse tarvitusele veel uusi vihke ja mõne aasta pärast on koolis tarvitusel ainult vihklugemikud. Nii viime läbi tähtsa uuenduse ilma liigsete kuludeta. Ka vihkude valik on pika aja jooksul põhjalikum.

Ei ole kaugeltki loomulik, et ajalugu, maateadust ja loodusõpetust õpetatakse koolides peaaesjalikult õpperaamatute järgi. Ka siin on hädatarvilikud vastavad lugemikud (nn. saateainekogud. Toim.). Õpperaamat peaks olema ainult üheks õppeabinõuks teiste hulgas.

Vihklugemikkude üksikud numbrid peaksid olema pühendatud ajaloole, loodusõpetusele ja maateadusele. Nende vihkudega tuleb varustada kooli ja õpilasi sel määral, et vähemalt kahe õpilase kohta tuleks üks vihk. Peab kaduma viis töötada nõnda, nagu see oli raamatute puuduse ajajärgul, millal üks õpilane luges ja teised

ainult kuulasid. Säärane töötamisviis ei või anda rahuldavaid tulemusi. Iga õpilane peab ise lugema. Ainult nii saame rakendada õpilase võimeid rahuldaval määral.

Sellele teele on asunud juba mitmed koolid. Kusagil ei ole enam pöördud tagasi endisele teele. Kes tahaks siis kaotada oma võidetud vabaduse!

Kas emakeele lugemikud või üksikteosed algkooli vanemais klassides?

E. Hansen.

Algkooli õppekavades on loetelu tähtsamaist kirjanduslikest teoseist, mida algkooli vanemais klassides käsitella. Nii on välja kujunenud näit. algkooli lõppklassi kirjanduslikuks „raudvaraks“ teosed nagu E. Vilde „Mahtra sõda“, Fr. Tuglase „Inimese vari“, A. Kitzbergi „Libahunt“ ja J. Liivi „Vari“. Lisaks nimetatud teoseile käsitellakse muidugi ka teisi, kuid siingi on nimestu enam-vähem kindlaks määratud, sest valik pole mitte suur.

Nõnda kui teistes õppeainetes nii ka emakeele alal võib tähelepanna eriti viimasel ajal mitmesuguste õpikute rohkust ja uute trükkide avaldamist. See „ülirohkus“ ilmneb ka algkooli vanemate klasside lugemiku juures. Iga uus lugemik tahab olla parem seni-seist. Sääljuures mõni lugemiku koostaja on leidnud sobivaks lugemikku tuua teose, mida teistel pole; mõni on rikastanud lugemiku palaga uuemast kirjandusest; mõni on lisanud tööjuhatusi ja meetodilisi näpunäiteid. Need erinevused on õieti piasjad, ja uute tööjuhatusete ja meetodide leiutamisel ei tarvitse veel uut lugemikku kirjastada. Arvestades, et meie kirjandus on looval arenguteel ja väärtuslikku kirjandust koolides käsitluseks minevikust vajalisel määral pole võtta ning seetõttu ajajooksul üksikuid teoseid hangitakse uuemast kirjandusest — ei tule vist lugemike vahetamisele lõppu. Päälegi, kui lugemike koostajate seisukohad ja maitsed on mitmesugused.

Kõnelemata lugemike sagedasest vahetamisest tekkivat majanduslikku kulukust ja teatavast häirivusest igal sügisel kooliaasta alguses, pole algkooli vanemais klassides (eriti lõppklassis) lugemikesüsteem nii otstarbekas kui üksikteoste-süsteem. (Nimetame „süsteemiks“, sest paremat väljendust ei leidu). Sellist koolis käsiteldavat kirjandust koondada ühtede kaante vahele lugemikku, tuleks neist teoseist välja anda n.n. koolikirjanduse sari.

Suuremad tööd oleksid eriraamatuis, kuna ühe ja sama kirjaniku lühijutte (muidugi kohaseid) võiks ühte köitesse paigutada rohkem kui üks. Valimikud kunstluulest ja rahvaluulest moodustaksid eriköiteid. Iga toode oleks varustatud kirjaniku pildiga ja elulooga. Kuigi arvestada, et sel juhul tõuseksid kulud — pilt, elulugu ja köide (autori honoraari suhtes poleks kirjanikud vahest nõudlikud, edaspidi tahetakse autoriõigus maksma panna ka lugemike kohta) — siiski teispoolt raamatute suur levik kataks selle täiesti. Nii viisi võiks arvestada, et kirjandus üksikteosena ei tohiks kallim olla kui lugemike kaante vahel.

Millised on üksikteoste paremused? Nimetame mõnd.

1. Majanduslik kasu: pole vaja õpikuid vahetada nii lastevanemail, kellel lapsi rohkem kui üks, samuti koolil ja hoolekogul. (Üksikuid teoseid tuleks osta nimistu täienemise puhul). Õpilasel pole vaja korrata raha välja anda kogu lugemiku ostmiseks.

2. Majanduslik ja esteetiline kasu: Lugemik kogu aasta tarvitusel olles muutub räbalaks ja määrinuks. Üksikteosed on lühemat aega tarvitusel. Köide kindlam.

3. Õpetaja saab muuta oma töö painduvamaks. Võib valida teoseid.

4. Õpilastel huvi suurem. Juba seepärast, et omab rea ilusaid raamatuid (piltidega, elulugudega). Lugemik loetakse sügisel kohe läbi. Üksikteoseid võib tarvitusele võtta ükshaaval.

5. Iga õpilane koolist lahkudes evib ilusa raamatukogu, mille viib koju. See suurendab armastust raamatu vastu. Katkenud ja määratud lugemikud sageli visatakse tulle või müüakse odavasti mõnele nooremale õpilasele.

Teosed, mis moodustavad koolikirjanduse sarja, peavad olema muidugi vastavaiks tunnustatud. Koolikirjanduse sarja võiks kirjutada haridusministeerium või mõni „poolriiklik“ kirjastus, kus äri kasud täiesti kõrvale oleksid heidetud.

Arvestades praeguste lugemike sisu ja õppekavu, võiksid koolikirjanduse sarja moodustada eriraamatuna näit. järgmised teosed (need pole mõteldud mitte ainult käsiteldavaiks kunstilise mõõdu puuga emakeeletunnis, vaid ka kodumaa ajaloo saateteosena):

1. E. Bornhöhe „Tasuja“; 2. E. Vilde „Mahtra sõda“; 3. E. Vilde lühijutte; 4. J. Liiv „Vari“; 5. A. Kitzberg „Libahunt“; 6. J. Mändmets „Katkiraiutud kaljas“; 7. M. Metsanurk „Ümera jõel“ (kooliväljaanne); 8) A. H. Tammsaare lühijutte; 9. J. Pariõe lühijutte;

10. F. Tuglas „Inimese vari“ (vast ka „Popi ja Huhuu“); 11. Rahvaluulet (valimik); 12. Eesti luuletajaid (valimik). Jne.

Praegused V—VI kl. lugemikud sisaldavad umbes sellase materjali. Nende hindadega arvestades (V ja VI kl.) tuleks selle sarja hind umbes 5 krooni. Muidugi võiks sari sisaldada ka niisuguse tähtsa teose kui on „Kalevipoeg“.

Meie teame, et on maid, kus näit. õppetarbed antakse kõigile õpilastele tasuta. Kas meil Eestis poleks võimalik algust teha sellega, et algkoolide vanemate klasside õpilastele antaks tasuta koolis käsitletavat kirjanduse väärtused? See polekski kesteab kui suur majanduslik kulutus. Arvestame sarja hinnaks kõige rohkem viis krooni ja õpilaste arvu üle maa lõppklassides keskmiselt 20, siis oleks kulutus igale koolile 100 krooni kahe aasta kohta (aastas 50 kr.). Riigieelarves vastaks see summa (kokku kõigile koolidele) mõne provintsiteatri osalisele toetusele. Isegi omavalitsusile ei tohiks säärane toetus ülejõu olla.

Õppetöö ja lastevanemate huvide kõrval oleks seega suur teene osutatud meie raamatukultuurile üldse, koduraamatukogude asutamise ja raamatuarmastuse kasvatamise kaudu.

Tegelikult võiks raamatute „jagamisel“ niiviisi toimida, et iga raamat antakse õpilasele jäävalt teose käsitluse puhul. Algkooli lõpetamisel antakse kingituseks kaasa need raamatud, mida õppeaasta jooksul ei kasutatud.

Juhul, kui arvatakse üksikteoste tarvitusele võtmine olevat raskendatud algkooli V kl. (vajadus rohkem lühipalu käsitleda), oleks selle „süsteemi“ teostamine ka ainult algkooli lõppklassis küllalt tervitatav. Vähemalt sääll oleks see täiesti loomulik, otstarbekas ja teostatav.

Ja eriti äsjalõppenud raamatuaasta puhul peaks väärtkirjanduse perekondadesse viimine ja raamatuarmastuse kasvatamine tähelepanu väärima. Koolil on selles mõttes suurimad võimalused tagajärgi saavutada.

Töökiri klassitoast.

A. Udras.

I.

Klassisüsteemist. Töötan maaalgkoolis, 5.—6. klassikomplektiga. Õpilasi on kokku 16. Et komplekt töötab eraldi majas, pääkoolimajast üle kilomeetri eemal, siis on puhttehnilistel

põhjustel (minu korter asub mainitud klassikomplekti juures) kõik 5.—6. klassi õppeained minu anda, välja arvatud ainult tööõpetus tüdrukule. Nii siis, peaaegu puhtal kujul klassisüsteem.

Töökorraldusel, kui vähegi arvestatakse õpilaste erinevaid võimeid ja huve, on klassisüsteemil suured väärtused. Õpetades kõiki õppeaineid klassis, on õpetajal selge ülevaade nii üksikõpilase kui ka kogu klassi võimete kohta eri õppeainetes. Õpetajal on võimalik tööd tasakaalustada. Näiteks olid minu õpilased sügisel mitmesugustel põhjustel maha jäänud emakeeles, normaalsed aga matemaatikas. Toimisin siis nii, et suurendasin emakeele tunde matemaatika arvel. Teiselt poolt leidsin üksikuid õpilasi, kes emakeeles tugevad, mõnes teises aines olid aga maha jäänud. Nendel õpilastel polnud muidugi mõtet kõiki keeleharjutusi emakeeles kaasa teha, vaid nad sooritasid emakeele tundides lisaülesandeid neis ainetes, milles nad puudulikud. Aineõpetuse puhul oleks säherdused ümberkorraldused raskesti teostatavad.

Ka on klassisüsteemi puhul hõlpsam läbi viia õppeainete tihendamist, mida näit. olen kasutanud loodusloos: sügisel võtsin tunnikavasse rohkem loodusloo tunde maateaduse arvel; talvel jällegi ümberpöörduvalt.

Kokkuvõttes: klassisüsteem võimaldab õppetööd korraldada töö ja õpilaste huvides; aineõpetuse puhul on aga töökorraldus sõltuv kooli üldisest tunnikavast, mille ümberkorraldamine raske.

Olles oma klassikomplektiga koolimaja täielik peremees, ei ole ma meelega kinni pidanud õppetundide täpsest kestusest. Kui töö nõuab, olen lõpetanud õppetunni 5—10 minutit hiljem või varem. Sest ebaloomulik on õppetund kas või poole sõna pealt katkestada, kui heliseb vahetunnikell. Samuti pole mingit mõtet tundi kunstlikult venitada, kui aine enne tunni lõppu otsa saab. Muidugi pole säherdune ebatäppis vahetunnipidamine võimalik neis koolides, kus töötavad mitu klassikomplekti ühes majas.

Klassisüsteem puhtal kujul evib siiski mõningaid puudusi. Olulisem puudus on see, et õpetaja ei suuda kõiki õppeaineid hästi valitseda, eriti vanemais klassis. Nii mõnelgi korral olen tajunud, et kaasõpetajad oleksid suutnud mõnd õppeainet, eriti mõnd oskusainet, paremini õpetada kui mina. Parimaks pean töökorraldust, kus 75—90% klassikomplekti nädalatundide arvust oleks klassijuhataja käes, ülejäänud tunnid aga teistel õpetajatel.

Tunnikavast ja üldisest töökorraldusest.

Talvel töötasin alljärgneva tunnikava alusel:

Tunnid	ESMASPÄEV	TEISIPÄEV	KOLMAPÄEV
1.	Emakeel	1/2 Emakeel 1/2 Matemaatika	1/2 Matemaatika 1/2 Emakeel
2.	Emakeel	Matemaatika	{ Ajalugu V kl. Iseseisev t. VI kl.
3.	Maateadus	Looduslugu	{ Emakeel VI Iseseisev töö V
4.	Iseseisev töö	Iseseisev töö	Joonistus
5.	Võimlemine	Laulmine	{ Tööõpetus tüdrukule
6.	—	—	—
Tunnid	NELJAPÄEV	REEDE	LAUPÄEV
1.	1/2 Matemaatika 1/2 Laulmine	1/2 Matemaatika 1/2 Emakeel	1/2 Laulmine 1/2 Emakeel
2.	{ Ajalugu IV Iseseisev t. V	Emakeel	Kordamistund
3.	{ Emakeel V Iseseisev t. VI	{ Kodanikuõp. VI Iseseisev t. V.	Usuõpetus
4.	Looduslugu	Usuõpetus	Võimlemine
5.	Võimlemine	{ Tööõpetus poistele	Joonistus
6.	—	—	—

Ühise kava järgi töötavad mõlemad klassid: maateaduses, loodusloos, usuõpetuses ja oskusainetes.

Esitatud tunnikavast võib leida järgmisi omapärasusi: 1) Kõikide tööpäevade (välja arvatud esmaspäev) 1. tund on jagatud kahe erineva õppeaine vahel kaheks pooleks tunniks. 2) Laupäeval esineb „Kordamistund“. 3) Mõnd õppeainet ei ole tunnikavas esitatud määrustes nõutaval arvul, selle eest esinevad „Iseseisva töö“ tunnid.

Pooled tunnid tööpäeva alguses on määratud emakeelele, matemaatikale (kummalegi 4 poolt tundi) ja laulmisele (2 poolt tundi). Neis õppeainetes tahtsin korraldada võimalikult sagedasi harjutusi, eeskätt suulisi harjutusi mõlema klassiga ühiselt. Tund on jagatud kahe aine vahel pooleks põhjusel, et 1) korraldada harjutusi võimalikult sagedamini; 2) mitte väsitada ja tüüdata õpilasi pika harjutustunniga. Mainitud harjutustundidel olen viljelnud järgmisi töövõtteid: Emakeeles — arendav, lühike etteütlus käsitletud keeleõpetusmaterjali süvendamiseks; igasugused suulised

harjutused keeleõpetuse alal; kõneettekande harjutused. **Matemaatika** — päästarvutus; lihtsamate ülesannete kirjalik lahendamine. **Laulmises** — muusikaline etteütlus, hääleharjutused, õpitud laulude laulmine. Pääle selle toimuvad neis tundides lühikesed kontrolltööd ja testid.

Kordamistunniks valivad õpilased ise omale korratava aine, nimelt selle aine, mis pole neil veel täiesti või mis ununenud. Korratav aine valitakse kas ajaloo, maateadusest või loodusloost. Päev enne kordamistundi, s. o. reedel, teatavad õpilased õpetajale, mida keegi korrata soovib. Selle järele teeb õpetaja vastava sissekande klassi kordamislehele.

Toon näitena lõike klassi kordamisleht:

Õpilane	25. jaanuar		1. veebruar			
	Korratav aine	Õp. märkus	Korratav aine	Õp. märkus		
J. J.	Ajalugu Tööjuh. Nr. 4		Ajalugu Tj. Nr. 5.	R		
A. K.	Looduslugu Tj. Nr. 15 ja Tj. Nr. 17	H	Looduslugu Tj. Nr. 25			

Kordamistunniks peab iga õpilane varakult muretsema kordamismaterjali: tööjuhatised, õpperaamatud, saateaine, oma broshüürtööd jne. Kordamine toimub nii, et õpilased töötavad korratava aine tööjuhatisel mõttes läbi. Õpetaja kordamistunnil kas selgitab soovijaile kordamisainet või kontrollib. Viimasel juhul kutsub kontrollitava õpilase oma laua, tahvli või kaardi juurde, kus toimub kontroll teisi õpilasi segamata.

Iseseisva töö tunnid on määratud õppematerjali läbitöötamiseks tööjuhatisel abil, eeskätt maateaduses, loodusloos, ajaloo ja matemaatikas. Neis tundides töötavad õpilased täiesti individuaalselt, kasutades tööjuhatusi ja arvutusvihke. Osa sellest tööst jääb koduseks ülesandeks, kuid raskem osa täidetakse klassis, kus võimalik kasutada õpetaja abi ja nõuannet. Millist õppeainet keegi iseseisva töö tunnil ette valmistab, see on jäetud õpilastele vabalt valida. Tavaliselt töötavad pinginaabrid ühesuguse tööülesande kallal. Näiteks üks pink õpib ajalugu, teine maateadust jne. Säherduse töötamisviisil saab otstarbekalt kasutada kooli väheseid õppeabinõusid, sest koolil on ainult üks atlas, üks komplekt katseriistu jne.

Tööülesanded ja valmistöö esitamise tähtajad on õpilastele kuni kaks nädalat ette teada. Individuaalse töö kui ka klassi jooksva

ühistöö töötähtpäevade kohta peab õpetaja vastavat kausta, mis seisab õpetaja laual ja on määratud vaatamiseks kõigile. Näitena olgu toodud väljavõte sellest kaustast ühe talvise töönädala kohta:

Päev ja kuupäev	V K L A S S	VI K L A S S
ESMASPÄEV 9. märts	Emakeel: Kirjand „Seiklusrikas pühapäev.“ Maateadus: Tj. Nr. 25.	
TEISIPÄEV 10. m.	Matemaatika: lehed 31—35.	Matemaatika: lehed 30—33.
KOLMAPÄEV 11. m.	Ajalugu: Tj. Nr. 35.	Emakeel: „Mahtra sõda“ 3. päät.
NELJAPÄEV 12. m.	Loodusõpetus: Tj. Nr. 37. Brošüür „Ehitusmaterjale.“ Mat. leht 33 ühiselt.	
REEDE 13. m.	K i r i S o o m e	
LAUPÄEV 14. m.	Laulmine: „Las kasvame“ — sõnad.	

Tabelis antud tööülesanded tulevad õpilastel täita selleks päevaks, millise päeva lahtrisse on nad kirjutatud. Üldkujul pannakse tabel välja 1 nädal enne esimest töötähtpäeva, seega tuleb antud tabel esitada 2. märtsil. Tabelisse võib õpetaja jooksva õppetöö nõudel lisaülesandeid kirjutada. Seega on õpilastel kui ka õpetajal alati selge ülevaade tehtavast tööst ja töökoormatusest.

Alul tuli ette juhtumeid, et laisemad õpilased lasksid tööle kuhjuda ega jõudnud ülesandeid antud tähtajaks lõpetada. Neilt õpilastelt nõudsin töökava, mis pidi näitama, millise õppeülesande õpilane iga päev sooritab. Nüüd tuleb töö hilinemist harvemini ette, sest paljud õpilased valmistavad oma algatusel isikliku töökava.

Õppeülesanne tööjuhataise järgi täidetud, järgneb ühistund. Ühistunnis kontrollitakse tehtud tööd ja teadmusi, kantakse ette lühirefereate, kuulatakse kõneettekandeid (ajaloos), korraldatakse kat-

seid (loodusloos; katsete korraldamiseks on loodusloos 2 ühikundi nädalas), antakse selgitusi uue tööülesande täitmiseks jne.

Kirjeldatud töötamisviis kergendab õpetaja tööd selles suhtes, et õpetajal pole tarvis alati pead murda, mida klassile tööks anda, kui ta ise töötab teise klassiga. Ka enamikule õpilastele meeldib see korraldus. Nad ei mõtlegi tagasi pöörduda „vana korra“ juurde, kus õpilast veeti tööülesannetega nagu lõa otsas. Õpilane ise olgu oma töö peremees!

Klassiõhtud.

L. Skomoroovska.

Tänapäeva laste kohta räägitakse tihti, et neid kistavat liiga palju koolitööst eemale — eriti linnas. Ringipeod, koolipeod, spordikoondised, koosolekud ja paljudgi ettenägematud asju. „Milleks siis veel klassiõhtud?“ — küsib vast mõnigi: „Laps üldse enam ei püsi kodus!“

Õige on tingimata, et nüüdisaja elutempo kisub kaasa lapsigi, mõjub osalt halvavalt koolitöösse ja muudab lapsi pinnapealseiks, võõrutab neid kodudest. Kuid just seepärast, kõigele selle vastu kaaluks vajamegi klassiõhtuid!

Olen korraldanud palju klassiõhtuid ning olen nende tulemustega väga rahul olnud. Seepärast tahaksin oma kogemusi jagada ka kaasvõtjatega, kellel võib-olla on esimest korda nõu sarnast õhtut korraldada.

Klassiõhtuil on mitmekordne ülesanne: 1) anda laste klassitööle kindlat eesmärki, 2) lähendada lapsi üksteisele, 3) luua tihedamaid sidemeid kooli ja kodu vahel, 4) pakkuda esinemisvõimalust ka neile lastele, kes vähem andekad, tagasihoidlikud, arad, ning kes seetõttu jäävad suurematel üritustel harilikult tahaplaanile, kaotades järk-järgult ikka enam usku enesesse.

Olen püüdnud kõik ettevalmistused klassiõhtule teha tegelikult koolitöös, muutes sellega viimase huvitavamaks ja otstarbe poole sihtivaks. Õppides emakeeletunnis salmi või jutukest, teavad õpilased, et see võib ilusa ettekandmise puhul saada järgmise klassiõhtu kava „numbriks“. Lugemispalad, milles on huvitavaid dialooge, töötatakse ümber „näidendiks“ — sellega on lastele antud loomulikku ainet huvitavaks kirjatööks; võetakse kavasse ka kohaseid omal algatusel õpitud salme. Töötahe on suur: igaüks teab, et keegi ei jää esinemisest ilma. Kõige saamatuimadki võib panna

„salme“ lugema, jaotades mõne luuletuse üksikud salmid mitme lapse vahel ära, kes siis reas seistes üks-teise järel kannavad oma värsikesi ette.

Sissejuhatuseks ütleb õpetaja tervitussõna kokkutulnud vane- maile, puudutades seejuures selgelt ja lühidalt mõnda aktuaalset kasvatusküsimust. Siis järgneb pidukava. Igal emal ja külalisel on joonistustundide ajal valmistatud „pidukava“ käes.

Tegeliku näitena olgu ühe III klassi õhtu kava.

1. Õpetaja tervituskõne lastevanematele ja külalistele.
2. „Mis sa širguke sirised“.
3. „Mölder“. J. Liiv.
4. Lapsepõlv, rahvalaul.
5. Uiskudel. J. Sütiste.
6. Siil. M. J. Eisen.
7. Ootajad. R. Kamsen.
8. Kuuke, küll oled sa pai! S. Blum.
9. Liulask. J. Sütiste.
10. „Jõuluvana viis ära“. Näidend kahes vaatuses.
11. Halifax ja Bivifax, dramatiseering.

Koorilaule laste endi juhatusel:

12. Elas metsas mutionu.
13. Talvehommik.

Kava on, nagu näha, üsna pikk, kuid ta ei väsita kuulajaid ega ettekandjaid, kuna tegelased vahelduvad alatasa. Ettekandjaist aga ootab mõni juba kuudeviisi igatsusega, et ta saaks klassiõhtul lugeda oma salmi vanemate ees sama hästi, kui see tal on korda läinud klassis. „Jõuluvana viis ära“ oli laste poolt valitud väike, kahevaatuseline näidend. Vabatahtlikult õppisid lapsed oma osad kodus ning esinesid siis õpetaja ja klassi ees. Arvustati ühiselt mängu, tehti klassis ettepanekuid riietuse kohta, kuidas ühte-teist asja laval korraldada. Kui kõik on läbi räägitud, jäetakse iga osakandja enda hoolde muretseda oma „kostüümi“ eest, aidates vaid sellega kaasa, et ühiselt räägitakse läbi, mida keegi võib tuua omalt poolt näitlejate garderoobi täiendamiseks. „Kostüümid“ tuuakse kokku „peaprooviks“, milleks võib võtta osalt kodulootunni, osalt ühe lisatunni. Lapsed riietuvad kiirelt õpetaja silma all. Ainult tarbe korral paneb õpetaja käe külge, et neid aidata, suuremal jaol tehakse kõik „ise“.

Et mina töötan tütarlaste koolis, siis oli kõige lõbusam, kui tüd- rukud võisid esineda poistena — ja huvitav, et poiste rõivastus

andis ka aramaile tüdrukuile vahvust ja julgust, nii et esineti üsna poisilikult: hoobeldi, pilgati, tülitseti päris eeskujulikult!

Lõpuks pean tähendama, et meie lava oli äärmiselt primitiivne: ühelt poolt saaliotsas mängisid näitlejad, esinesid ilulugejad, üsna tooliridade lähedal, millel istusid vanemad.

„Halifax ja Bivifax“ oli „kolmes vaatuses“. „Dekoratsiooniks“ arstitoast kušet, millel „esimeses vaatuses“ istusid „koolitoas“ koolijärgsed, ning jooksid sealt vastu juurdetulevale kaasvõitlejale hüüdega: „Endel, sul uued uisud, näita“...

Esimese vaatuse lõppedes peaks langema eesriie. Et seda pole, kustutatakse viivuks elekter, korraldatakse silmapilkselt lava ära — kušetile pannakse tekk ja padi, „Bivifaxide“ omanik lamab voodis, tema juures istub ema. Käesolev stseen on täiesti oma dramatiseeritud ja osalt isegi improviseeritud.

Viimane vaatus on jälle koolis.

Näidendis: „Jõuluvana viis ära“ on koolikušet jälle voodiks muutunud, toolid-lauakesed osalt juurde toodud ja osalt ümberpaigutatud — kuid elav mäng ja rõõmus meel ei hooligi meie primitiivse lava puudusist.

Peagi on kava läbi. Vanemad, kes rohkearvuliselt on kokku tulnud, — sest igaüks tahab oma last näha esinevat — ja lapsed on kõik rahul ja heas tujus. Nüüd seatakse pingid-toolid seinte äärde, lapsed mängivad ringmänge, tantsivad ka õpetaja klaverisaatel mõne võimlemistunnis õpitud polka, õpetaja räägib lastevanematega — nii ühinevad rõõmsas meeleolus südamed. Mõne tunni kestnud klassiõhtu järele seatakse saal jälle korda, ning lapsed lähevad oma emade-isadega koju.

Et, nagu näha, klassiõhtule valmistumine on tihedas seoses jooksva õppetööga, võib neid korraldada aastas mitu korda — ikka kui on jälle kogunud vastav „kava“. Klassiõhtud olgu alati maksubabad, et ka kõige vaesemad vanemad tuleksid nendest osa võtma, mis on tingimata tarvilik lastevanematega tihedama kontakti pidamiseks, mis on klassiõhtute tähtsamaid eesmärke.

Tütarlaste tööõpetuse kava algkoolis seoses meie rahvakunstiga.

Karl Praakli ja Hilja Kleitsman.

Seoses püüdega elustada taas meie esivanemate saavutusi tarbekunsti alal on tekkinud viimasel ajal elevus rahvarõivaste ja teiste

rahvakunsti küsimuste suhtes. Püütakse siduda meie tarbeid ja maitset endiste traditsioonidega, valmistades rõivaid vanade rahvarõivaste eeskujul ja kasutades rahvakunsti motiive toasisustuse esemete juures. Kui me seda ei pea ajutiseks moenähteks, vaid soovime tõsiselt tihedaid sidemeid luua endiste põlvete pärandusega, peame kasvatama seda mentaliteeti ka meie noorsoos. Juba algkoolis tuleb anda rahvakunsti tundmise alged, pühendades sellele kontsentratsiooni põhimõttel teatud hulk tunde koduloo, ajaloo eriti aga joonistamise ja tööõpetuse tundides. Rõhutame kontsentratsiooni põhimõtet eriti, sest alles siis, kui on tihe side ja ühtlus vastavate aineõpetajate töökavade vahel, omab küsimus teatud terviklust ja õpilase suhtes ka suuremat väärtust. Eriti tuleb rõhutada tiheda sideme vajadust joonistusõpetaja ja käsitööõpetaja vahel. Joonistustundides loodud õpilase kompositsioon peaks leidma tööõpetusetunnis rakenduse.

Alljärgnevas ongi püütud koostada tütarlaste tööõpetuse kava algkooli III—VI klassile, kusjuures on püütud võimalikult iga eseme kohta näidata mõningaid võimalusi rahvakunsti kasutamiseks.

Endast mõistetavalt on see kava üks näide ja on võimalusi koostada seda ka teisiti. Kuid arvatavasti pakub ta kolleegidele siiski huvi, seda enam, et kehtivais algkooli õppekavades kui ka nende seletuskirjas on väga vähe öeldud valmistatavate tööde meetodilise järjekorra suhtes või see, mis on öeldud, on sageli ebamäärane. Muidugi on see tingitud esijoonest sellest, et õppekavad ei saa laskuda täiesti üksikasjadesse, kuna kohapealsed olud määravad väga erinevalt õpetaja üksikasjalise töökava. Alljärgnevas on loomulikult peetud silmas õppekava, kuid on tehtud paar väikest nihkumist klasside vahel. Nimelt on „harjutusi kaunistavate pistetega“ III klassist nihutatud siiski IV klassi, selle asemel „kudumine kahel vardal“ toodud IV-st III-sse. IV klassi õppekavas ettenähtud „nööpauk“ (nööbiauk) on viidud hoopis VI klassi, pidades korraliku nööpaugu valmistamist IV kl. õpilasele täiesti raskeks.

III klass.

- 1) *Laastutööd.*
- 2) *Heegeldamisharjutused* jämedast villasest lõngast tehnika õppimiseks.
- 3) *Kudumine kahe vardaga* edasi-tagasi ainult parempidi silmustega. — Harjutustööna *pajalapp* jne.
- 4) *Sallikudumine* — samas tehnikas. Otstesse võime kasutada värvilist lõnga.

5) *Ristpisted* — harjutused kanvaal.

6) *Kammisäilmik* — suurusega u. 23×11 (cm) — kongresskanvaast, mis on väga otstarbekohane materjaliks — ristpistetikandiga. Siin kasutame õpitud ristpisted säilmiku tikkimiseks rahvapärase kirjaga. Hästi annavad kasutada siin mõned Saaremaa tanukirjad (nagu Karja tanukiri), mis siirduvad üle pinna tervikuna. Samuti sobib siia Viljandi väikeste tanude kirje. Aga võime kasutada ka tuletatud kirja, kus oleme valinud näiteks üksikuid motiive Püha tanukirjast või jälle Tarvastu-Viljandi mulgiräti otsakirjast seoses räitsakmotiividega. Äärestada võime säilmiku kas s ä m p-pistel või ka ristpistel, jättes viimasel juhul pistetele sobivad vahed. Muidugi peab olema äärestus kooskõlas pinnakaunistusega.

7) *Ristpistel märkimine* — nimetähed käterätile või voodilinale.

IV klass.

1) *Käsitöökott* — mitmesuguste ilu- ja tarbepistete õppimisega ühenduses. Materjaliks kohane on panama. Kotti ilustis koosneb mitmesugustest ilupistete ridadest ja lihtpilust. Tarbepisted: eel-, palistus- ja järelpiste ning tekipiste. Ilupistetest kergemalt raskemale: vars-, kett-, nõör-, sõlm-, täite-, põlvikpiste (kinnine põlvikpiste), ristik-, aed-, püstaed-, side-, varesejala-, hane-silma-, kastpiste ja püvesilm. Piluna võib esineda kotil sobivalt lihtpilu triip(e). Sellane kott on parem kui mingi pistete lapp, kuna ta on alati ühes ja võimaldab õpitu meeldetuletamist ununemise korral ning on käsitööde hoidmiseks ja määrdumise vastu kaitsmiseks tarvilik. Üldse püüame hoiduda nn. lappide valmistamisest, püüame võimalikult teatava võtte- või tehnikaõppimise siduda tarbeasjaga.

2) *Taskuräti-säilmik* — suurus u. 20×20 (cm) — lillkirjast kaunistusega. Siin tuleks kasutamisele õpitud ilupisted. Lillkirja vastu on selles eas eriti suur huvi. Kavandi võib välja töötada ju ka joonistamistundidel, kui aga osutub raskeks, võib edukalt kasutada vanemate klasside (V—VI) kavandeid, mida vanemad õpilased noorematele meeeldi kingivad. Igatahes peab õpetaja kontrollima, et üksikud plekid ei oleks liiga suured ja kohmakad ja et värvide valik oleks häa. Üldse oleks soovitatav kaunistis teha siin lihtsamal värvi kooskõlas näit. tooniühtlase kooskõlas.

Äärestada võime säilmiku kitsama rahvapärase heegelpitsiga. Siin kasutame värvilisi lõngu (pärlniit Nr. 8) ja tehnikaist lihtsamaid (õhusilm, kinnissilm, poolsammas ja sammas; ristsammas kui raskem võiks ära jääda). Sobivad hästi ka laiema-

test rahvapitsidest (Setu pitsidest) valitud mõned triibud, kuna vajame siin kitsast äärestust.

3) Edasi jätkaksime heegeltõid villasest (mitme- kui ka ühevärvilisest) või linasest või puuvilla materjalist.

Esimestest võiks olla kas: sussid, barett, beebijakike ja -sukad, kampsun. Viimase heegeldamisel võime väga hästi nn. tuniisitehnikale rahvakirja sisse nõeluda, mis teda õige meeldivalt kaunistavad. Näiteks sobivad kampsunile sissenõelutuna mitmed motiivid Karja särgikirjast, Viljandi tanukirja äärekirjast ja teatavad motiivid kindakirjadest. Teistest töödest teeksime valgest niidist vahepitsi või ruutmotiivid. Nii esimest kui teist kasutaksime vanemates klassides padjapüürile või vaibalinale. Lihtsa tehnikaga (õhusilmad ja sambad) võime heegeldada lihtsaid kuid nägusa id Viljandi või jälle Muhu kirjadega ruutmotiive või vahepitse. Üksikud saavad hakkama ka näit. Rõigi vahepitsiga, mille tehnikas esineb ka ristsammas.

4) *Labakinda kudumine* — ühevärviline või lihtsama eestikirjaline.

5) *Sukanõelumine.*

V klass.

1) *Taskurätt.* Uue töövõttena tuleb siin lai palistus ehk kääne ja selle õieti moodustatud nurk (riie peab jääma nurgalegi kahekordne!). Kaunistusi lihtpilu vajaduse korral ühenduses kergema sõlmpiluga.

2) *Kerge märkimine.* Taskurätile nimetähed nõör-, vars- või sämppistes. Nimetähtede kavandid teeme joonistustunnis.

3) *Kahekordne ristpistel märkimine.* Käterätile nimetähed või monogramm. Kavandid joonistustunnis.

4) *Laudlina, linake või linik,* kas valge või kirjutikandiga.

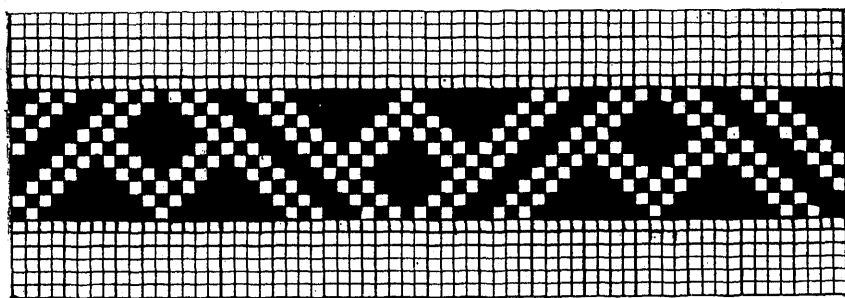
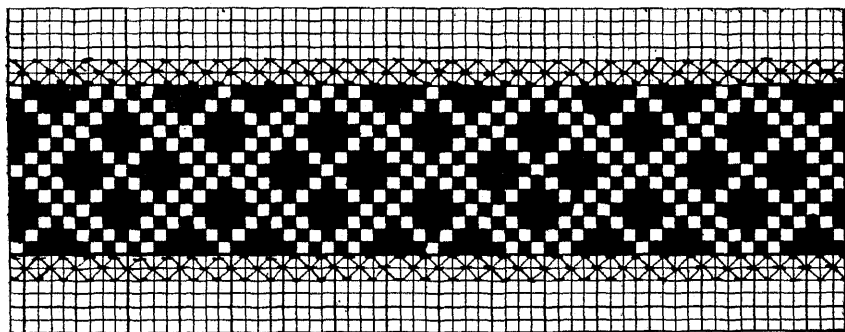
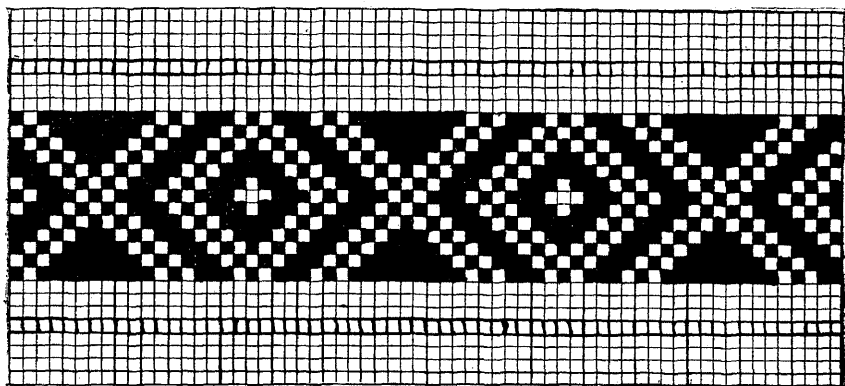
Rahvakunstist kasutatav: setu linikkiri (kast-, madal- ja varspiste), Viljandi tanukiri, Karja tanukiri. Hästi kasutatav on ka Kihnu kirju, kus esineb geomeetriline ornament taimornamendiga kõrvuti. Samut sobib edukalt kasutada lillekirjadest ääremotiive. Piludest võiks nimetada huvitavaid värvilisi põimpilusid (Audru, Karja, Püha, Helme, Viljandi jne.) kui ka erivärvita põimpilusid (vt. joonis 1).

Ääred: kodusest linasest niidist sõlmitud narmad. Rahvakunstis tarvitatud küll päämiselt ainult Viljandimaal, aga edukalt võime neid ühendada teistegi kirjadega. Annavad tööle enam jumet ja päälegi õpime uue töövõtte: narmaste sõlmimise.

5) *Pallivõrk või sibulasäilmik* — kalavõrgu tehnikas.

6) *Väike laudlina* — filee tehnikas. Kaunistuseks näitaks Viljandi või Muhu kirjad. Kaunistustehnika: ristinõelumine, põimimine, vähesel määral ka pitsilist pinda. Viimane ainult horisontaalses ja vertikaalses suunas. Põik- (diagonaal-) suunas on üleminek ruudult ruudule algkooli õpilasele raske. Äärestada võiksime sämppistega, jättes ääre kas sirgeks või säämbuliseks oma maitse järgi.

Joon. 1. Ültalt alla: Jämaja, Anseküla, Jämaja põimpilu.

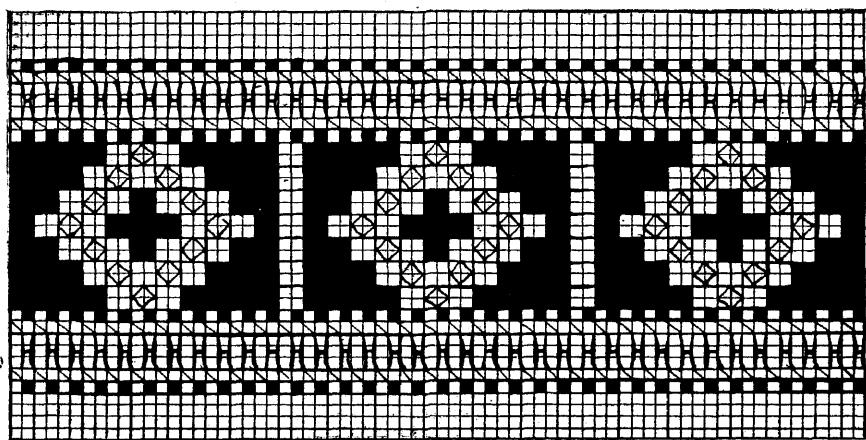
VI klass.

1) *Masinaõmbluste õppimine.*

2) *Päevasärk.* Kaunistatud kerge madalapistelise kaunistusega püvesilmpistega ja piludega. Hästi võime siin kasutada rahvakunsti esinevat lihtpiluridadest aedpiste abil moodustatud põimpilu, nagu Põltsamaapilu. Madalpiste motiivikesi võime kasutada Pärnu, Muhu, Viljandi jne. naissärgikirjadest. Eriti tuleks rõhutada püvesilma kasutamist, milline kaunistus on eesti särkide tüüpilisem ja üldse eestilisem.

3) *Padjapüür.* a) Kaunistamine. Selleks võib kasutada varem neljandas klassis heegeldatud vahepitsi või üksikuid pitsi motiive seoses põim- või punuspiluga, madaltikandi motiividega ja madalpistetehtnikas märkimisega (nimetähed või monogramm).

Juhul, kui heegeldatud pitsi või pitsimotiive ei ole, või neid ei soovita kasutada, võiks edukalt tarvitada toleedo- ja hardanger-tehnikaid, missuguseid esineb ka rahvarõivastuses naissärkide kaunistusena j.m. (vt. joon. 2). Muidugi seome needki piludega ja madaltikandiga. Kavandid joonistustunnis.

Joon. 2. Lüganuse särgikrae pilu (toleedo sisse põimitud).

6) Püüri õmblemine ja kinnisele nõõpaukude õmblemine.

4) *Lihtne kimonoõikeline öösärk.* Võimaluse korral kasutada natuke värvilist kanti (aplikatsiooni), mille kinnitamine värvilise niidiga sobivas pistes (põlvik-, aed-, sämp- jne. piste).

Kaunistuseks võib edukalt tarvitada lillkirjade ääremotiive, üldse rahvapäraseid stiliseeritud taimmotiive, nagu „orus ja mäel kasvav rohi“, „kuuseke“, stiliseeritud „ohakas“ jne.

Kui aga äärestame särgi kandi asemel oma heegeldatud pitsiga, võime tarvitada kaunistuseks ju samu motiive ja tehnikat, kuid valge niidiga. Kavandid joonistustunnis.

5) Ühevärvilise ja kirju riide paikamine.

6) Eesti kindad — keerulisemad kirjad. Kavand joonistustunnis.

7) Tutvunemine oma kihelkonna (maakonna) rahvarõivaga koos joonistustunniga. Võimaluse korral selle hankimine kodu abiga (kudumine). Viimane ülesanne jääks vist enamikus küll järelekoole töökavva.

Lõpuks paar praktilist viibet. Tavaline nähe on, et maal kauplustest ei saada korralikke, maitsekaid tikkimislõngu. Kindlasti peaks siin õpetaja juhatusel need toodama kooli kooperatiivi müügile. Sää! saaks neid müüa väiksemalgi määral kui terve dokk, teiseks oleks tagatud maitsekate värvide kättesaamine.

Nii joonistus- kui käsitööõpetajal teeb raskusi kohaste materjalide puudumine rahvakunsti alalt. Palju's neid on, kellel näiteks on soetatud siin kavas loendatud pilusid, pitse, liniku, tanu jne. kirjades jooniseid. Siin ei aita midagi muud, kui neid siit sealt otsida. Näiteks on siin loendatud piludest väga paljud ilmunud „Käsitöölehes“ 1932. — nr. 6, 1933. — nr. 2 ja 3, ning 1935. — nr. 2. Kahjuks pole värvilised pilud sää! küll värvitrukis ja veel pahem: pole näidatud, kust kihelkonnast miski pilu on, kuid kasutada neid saab. Asjast huvitatu aga siirdugu kindlasti Eesti Rahva Muuseumi ja kooperaatoriga sää! vajalikku. Soovitan minna mitmekesi, sest esemelt kooperaatorimine on palju aeganõudvam kui paberilt; mitmekesi on hõlpsam töid oma vahel vahetada. Nii on käesoleva kirjutise autorid sel teel hankinud endile kaunistuse kogu mitmekesist materjali.

Tütarlaste käsitöö ja majapidamisõpetuse tegelikke võtteid.

O. Tunón.

Nagu nähtub „Kooliuuenduslasest 1936. — nr. 2 on kooliuuenduslaste üheks huviküsimuseks tütarlaste käsitöö ja majapidamisõpetuse tegelik läbiviimine.

Tütarlaste tööõpetustunnis on suuremaks takistuseks materjali puudus. Meil ei ole nii jõukaid koole, et saaksid anda töömaterjali

õpilastele tasuta. Tööõpetuse edukus pole aga kuidagi mõeldav vastava materjalita. Meie peame püüdma sellele, et igal õpilasel olgu vastav töö, muidu kujuneb tööõpetustund vallatamis- ja laisklemistunniks. Vastavaks tööks aga ei saa nimetada seda, kui õpilane puhastab herneid õpetajale. Kohase töömaterjali muretsemine on vastuvaidlematult õpetaja kohus. „Uusi teid algõpetuses“ neljandama jao 7. osas on väga õieti öeldud: „Õpetajal peab materjal olema, muretsegu ta seda kuidas tahes.“

On aga siiski ülekohus nõuda, et õpetaja muretsegu materjal teadmata, kas talle keegi kunagi tasub kulud. Samuti meie ei või oletada, et õpetajal igal ajal on sularaha taskus.

Osutan siin ühele võimalusele summade saamiseks käsitöömaterjali jaoks ja olen lugupeetud kaasõpetajaile väga tänulik, kui nad „Kooliuuenduselase“ veergudel avaldavad mõtteid oma kogemustest.

Töömaterjali muretsemiseks võib määrata summasid nii hästi õppenõukogu kui kooli hoolekogu. Nende kohus on ju hoolitseda õppetöö edukuse ja majandusliku külje eest. Kuna riiklik toetus on määratud peaaesjalikult kehvematele õpilastele, siis muidugi ei tule kõne alla selle tarvitamine. Aga hoolekogul on trahviraha ja pääle selle on mõlemal asutisel tee lahti sissetulekute hankimiseks pidude, korjanduste ja näitemüükide näol. Neid summasid võivad mõlemad — õppenõukogu ja hoolekogu — kasutada õppetöö edukuse tõstmiseks, milleks osutub ka vajaliku käsitöömaterjali muretsemine. Kehvematele õpilastele võiks materjali anda tasuta. Teised õpilased tasuvad materjali kulu. Tagasilaekunud summade eest muretsetakse uut materjali uue töö jaoks. Nii see kestab õppetöö lõpuni, millal aineõpetaja annab tagasilaekunud summa õppenõukogule või hoolekogule tagasi.

Kui peaks olema õpilasi, kes tõrguvad maksmast, siis jäetagu nende valmistatud tööd asutistele, kelle kulul materjal muretseti. Neid võib realiseerida näitemüügil või koolipidu ajal mingisuguse oksjoni teel. Omas praktikas ei ole küll kordagi olnud juhust, et mõni õpilane oleks oma töö jätnud koolile materjali eest mittetasudes.

Samuti nagu on õpetaja kohus muretsema materjali, on ka tema kohus hoolitseda selle eest, et valmistatav ese oleks õpilasele enesele huvi ja jõukohane, värvilt nägus ja omaks praktilist tähtsust. Siis ei jäeta kunagi materjali eest tasumata.

Õpetajal olgu varuks koguuke maitsekaid meeldivates värvides töökesi. Näidaku neid õpilastele. See äratab neis huvi. Kellele ei meeldiks ilusad asjad! Meie kõik oleme lasknud vaateakendel endid võrgutada.

Algkooli õppekavas lhk. 119 on öeldud, et riide ja lõngatööl ei ole algkoolis mitte ainult puhtpraktiline tähtsus. See on arusaadav igale õpetajale. Aga kõik õpetajad on kindlasti pannud tähele, et õpilastel on suurem huvi asja vastu, kui see omab praktilise väärtuse, ja vanemad annavad häämeelega omast piskust materjali muretsemiseks raha.

Tahan rääkida nende nõndanimetatud „pistelappide“ kahjuks, mis imelikul kombel esinevad raudvarana veel igal koolinäitusel. Ei ole tõesti ülearune, kui õpilane, saanud õpetajalt tüki riiet ja lõnga, küsib: „Mis sellest saab?“ — „Pistelapp.“ — See vastus ei ütle küll midagi. Nüüd on õpetajal ülim aeg järele mõelda, milleks ta tõesti laseb teha toda pistelappi, kas harjutuseks või edaspidiseks meeldetuletajaks, kui tulevikus mõni piste ununeb? Peab vastama, et ei üht ega teist otstarvet ta ei täida. Piste põhjalikuks omamiseks peab piste juures rohkem harjutama kui võimaldab 10—15 cm jooneke pistelapil; et pistelapilt pärast mõnd pistet meelde tuletada, selleks on pistelapi vastu liig vähe lugupidamist — ta pole praktiline ese — antakse nooremale õele nukutekiks ja kaob varsti.

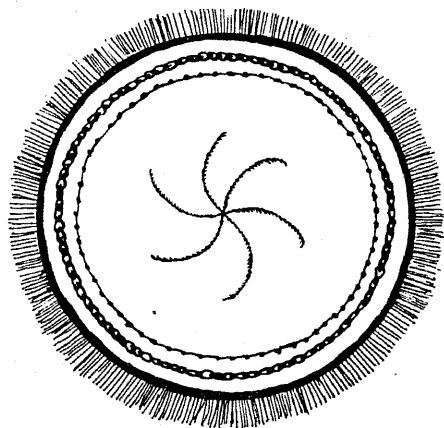
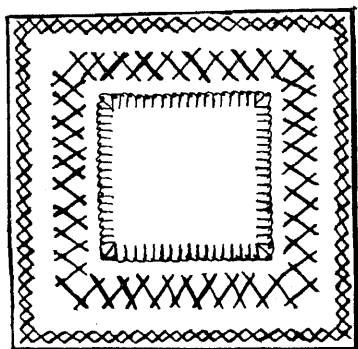
Oma kogemustele toetudes soovitan algkoolis pistelappi asetada pisiesemetega, mis kerged valmistada, omavad praktilist väärtust vajavad vähe materjali, saavad ruttu valmis ega pane õpilaste kannatust kaalule. Suured tööd, nagu pikad õpetükidki, tüütavad õpilasi.

Võtame esimeseks riide ja lõngatööks kolmandamal õppeaastal nõelapadjakese džuudile või kotiriidele jämedama lõngaga. Pistetest tarvitame eelpistet, järel-, sämp- ja aedpisteid. Võib ka võtta [teisi, kuid ei ole soovitatav üle kolme või nelja piste korraga käsile võtta: see teeb töö raskeks ja pisteid ei õpita küllalt põhjalikult. Küll aga on soovitatav üht pistet, kui ta ei õnnestu, uuesti teha teistvärvi lõngaga. Siin ühtlasi tuleb juba tarvidus lõngaotsa kinnitada, millise toiminguga peab õpilasi aegsasti tutvustama. Ega see lõngaotsa kinnitamine õpilastele väga ei meeldigi, aga teadmine, et selle järele saab tarvitada teistvärvi lõnga, tasandab vastumeelsuse ja otsake kinnitatakse päris korralikult. Ka annab mitmevärviliste lõngade tarvitamine töökesele kirevama ilme, sest erilist kaunistust ju veel ei jälgita ega koopeerita.

Valmistatagu pistete õppimisel pisiesemeid, siis ei käi töö õpilastele ülejõu. Kõik valmistööd hoitagu koolis kevadeni, et iga õpilane tunneks oma tööst rõõmu kevadisel näitusel ja igal vanemal võimalus oleks võrrelda oma lapse töid teiste õpilaste omadega.

Et kokkukõlastada igapäevase eluga seda osa tööõpetusest, mis

puudutab majapidamist, siis peatun pisut tööde kordaseadmisel näituse jaoks. Alati ei vasta tõele, et ainult lohakuse ja hooletusega on seletatav tööde määrdumine. Lihtsas maakodus, kus õpilasel mitu väiksemat öde-venda, ei ole kerge hoida töid puhtana.

Joon. 3. Nõelapadi ($2 \times$ vähend.) Joon. 4. Leivakorvilina (vähend.)

Ainuke lukustatav lauasahtel kuulub isale. Määrdunuid töid leidub paratamatult. Need eraldatagu puhtaist tööd. Koolis toimugu ka triikimine ja kokkupanemine. Ainult suulisest seletusest ei jätku.

Algkooli õppekavades kästakse majapidamises anda kõige tarvilikumat seletust vastavate praktiliste töödega.

Kui rääkida lauakatmisest, siis on see praktiliselt kergesti teostatav internaatidega koolides, kus ühisköök olemas. Kus seda ei ole, tuleb leida teisi teid. Olen tegeliku lauakatmise ühendanud kevadise emadepäevaga. Emadepäevaks korraldame teelaua õpilaste emadele. Iga õpilane toob 10 senti raha suhkruga ja maitseainetega jaoks. Peale selle toovad nad toitaineid klassis ühiselt koostatud tabeli järele. Igaüks toob peaaegselt neid aineid, mis kodust saada. Kõikide kokkulepitud ainete toomine ühel ja samal õpilasel ei ole sunduslik. Kõige rohkem igal kevadel on toodud mune. Neid tarvitame kookide, saiade ja võileibade valmistamisel. Ka rukkileiva küpsetamiseks. Kooke kaunistavad õpilased. Võileibu valmistavad samuti nemad.

Esimene laudkond — emad ja kutsutud külalised, teine laudkond — õpilased ise.

Emadepäeva ettevalmistuste hulka kuulub kingituste valmistamine emadele ja klasside põhjalik puhastamine. Järeltöödeks on

koristamine, nõude pesemine ja pakkimine ning järgmisel päeval laudlinade pesemine — hiljemini triikimine ja kokkupanemine.

Linaga kaetud laud emadepäeval annab võimaluse pidulaua katmiseks. Lihtseis maakodudes jääb igapäevane laud kindlasti linata. Võime olla rahul, kui saame omad õpilased nii kaugele, et nad kodus söögilaua pesevad puhtaks igal juhul. Värvimata laud pestagu osja nuustikuga, värvitud laua pesemisel tarvitatagu lappi. Pesemise järele nuustik ja lapp puhtaks pesta.

Olen õpilastega katsetanud ka igapäevase laua katmist. Sügisel koduloo ja looduslootundides õpitavatest aedviljadest oleme valmistanud toitu, et levitada maakodudes laiemas ulatuses aed- ja juurvilja toite. Vastavate lauanõude puudusel oli katmisviis küll primitiivne, kuid toit maitses. Lauanõude puuduse kõrvaldab uute õppeabinõude nimistu kohaselt lauanõude hankimine koolidele. Lihtsemate toitude valmistamine peaks aset leidma koduloo- ja loodusloo tundides. Sellele mõttele tõi mind ühe väikese tütarlapse jutustus suvisest koolivaheajast. Teiste heinal olles ta pidanud heinalistele süüa valmistama ja järele ka viima. Kartuleid keetes ta aga pole pannud katlasse vett. Kartulid kõrbenud pajapõhja ja jäänud poolkõvaks. Ta pole julgenud siis toitu heinaliste juurde viia, vaid pannud natuke eemale maha ja hüüdnud ema järele. Ise jooksnud ruttu koju.

Meil tuleb arvestada seda, et see pole ainuke õpilane, kes kibedal tööajal peab ka toitu valmistama. Meie kohus on neile koolis meelde tuletada, et nad ei unustaks vett kartulite keetmisel!

Säärane igakevadine teelaua valmistamine emadele on õpilastele saanud suureks elamuseks. Seda päeva oodatakse kannatamatult. Juba enne jõulu õpilased päriavad, kas kevadel teeme tee-laua emadele.

Õpilastele vihmamantlid!

Vik. Ordlik.

Õpilaste rõivastusküsimus on tõusnud surnud punktist esiplaanile. Mõõdunud kevadel liikusid visad kuuldused õpilaste vormirõivaist. Praegu näib kõik olevat soikunud, kuid see on arvatavasti ajutine nähe.

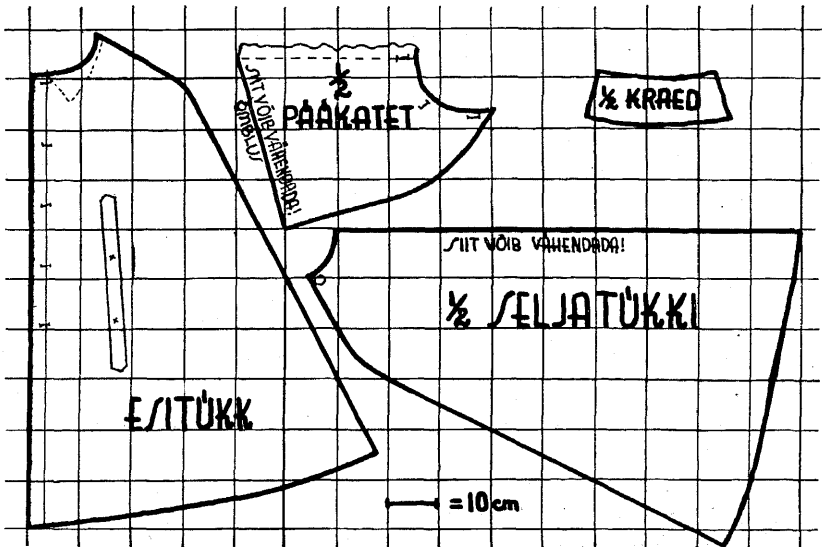
Jääb väga vaieldavaks, kas on otstarbekas ja võimalik algkooliõpilasi rõivastada vormi, kuid kindel on, et praegused õpilaste rõivad enamasti ei ole tevishoidlikud ega praktilised. Mingisugused põhilased peaks siin loodama, mida siis saaks hakata propageerima. Ka siin on kooliuuenduslasil avar tegevusväli ees.

Mina isiklikult juba mõningat aega murdsin pääd, kuidas õpilasi ja nende ülrõivaid kaitsta sademete eest. Meie koolil puudub soe rõivaste-hoiuruum. Seetõttu märjaks saanud ülrõivad õpilane peab tundide lõpul jälle märgadena ja külmadena ülle ajama. See ei ole kuigi tervishoidlik.

Elame randlaste seas. Nendel tavaliseks rõivastusesemeks sajusil ja tuulil ilmul on õliriidest ülrõivad. Lastel aga neid ei olnud.

See pani juba mõtte õiges suunas liikuma. Tõuke teoks saamiseks andis „Taluperenaises“ nr. 7—1935. a. A. Oengo-Johanson'i vastav artikkel. Tellisin siis Tartust lõiked, lasksin õmmelda ühe proovimantli ja muutsin ta õlitamisega veekindlaks. Nüüd võin esitada allpool arvilisi andmeid selle kulukusest, mis on ju kõige olulisem osa kõikjal.

Mantel on soovitatav valmistada käisteta (peleriin); on lihtsam õmmelda, õlitada ja riidet läheb vähem. Annan siinkohal äratõmbe lõikest keskmise kasvuga õpilasele.

Proovimantli järgi otsustades on ta natuke liiga avar alt. Võiks olla kitsam. Riidet läheb siis ka vähem! Sobiva suuruse leidmiseks on soovitatav valmistada enne paberist mullaž, see nõõpnõeltega kinni pista ja selga proovida.

Pääkatteks on lõikel ettenähtud külgenõõbitav (5 nõõpi krae all) kapuuts — tuulekott, mis tõmmatakse üle hariliku pääkatte. Kapuutsile tuleb kindlasti äärde pael sisse tõmmata (nagu politsei vihmamantleil), et teda äärest kokku tõmmata ja ka lõua alla kinnitada. Siis ei vii tuul teda pääst (avar peab ta olema, muidu ei lähe mütsi pääle).

Võiks kapuutsi asemel valmistada meremeeste südvester, mis on õieti õliriidest voodriga tütarlaste (ka poiste) poolt kantav „madrusemüts“ laiemate äärtega, väikeste kõrvaklappidega, mille küljes paelad lõua alla kinnitamiseks. Südvestri all aga harilikku peakatet kanda ei saa. Ega ta külm ole, eriti kui voodriks flanell.

Mantliriideks tuleb võtta paksemat sorti pleekimata pesuriidet (või kodukootud linast). Mantlile vooder on hää, kuid mitte sugugi oluline. Krae päält O.-J. oma artiklis soovitatav teha pehmest flanellist, et see ei hõõruks kaela, kui pääkate ülal. See on ka hää, kuid jälle mitte sugugi oluline (eriti kui kantakse salli). Flanellist kraed tehes tuleb hoiduda tema sisseõlitamisest.

Õlitada tuleb mantel valmisõmmelduna värnitsa ja linaõli seguga, vahekorras umbes 5:1, siis pole karta riide murdumist. Mida enam linaõli, seda pehmema mantli saame, kuid kuivamisaeag on ka hästi pikem. Seepärast on suvi õige mantli õlitamisaeg. Talvel õlitades võib kuivamise kiirustamiseks lisada värnitsale ja linaõlile juurde isegi veidi sikiatiivi. Eriti soovitada seda just ei saa, kuna ta teeb riide veidi kangeks. Õli kantakse tugeva pintsliga õhukeselt riide välispinnale, lastakse kuivada ja korratakse. Selle järele õli-

tatakse veel kolmaski kord üle eriti õhukeselt ainult värnitsaga. Mantel on veekindel isegi juba kahe õlitamise järele.

Nii saame helekollase mantli. Teisvärvilise mantli saamiseks võib tarvitada järgmisi mooduseid. Riie enne värvida ja sellest õmmelda mantel, samuti võib valmisõmmeldud mantel värvida, kuid siis tuleb meeles pidada asjaolu, et riie läheb värvides kokku. Võime aga ka värnitsale juurde lisada vähe mõnd värvimulda ja sellega katta mantel.

Üldiselt ongi soovitamav tumedavärviline mantel, mille pääl pole poripritsmend nii märgatavad. Viimased on küll kergesti päält pestavad.

Ja siis kulud. Mul olid nad järgmised :

4,5 m pesuriiet à 70 sn.	315 sn.
150 g värnitsat	umbes 35 „
80 g linaõli	20 „
	<hr/>
	kokku 370 sn.

Juurde veel nõõbid, niit (õmblemist arvestamata) — ja vihmamantel on käes 4 kr. eest! Ta peab vastu vist rohkem kui kooliaja ja on ka suvisel karjajal häa sõber. I klassis aga on õpilane kindlasti hulga lühem kui VI kl. Peleriimantel aga kitsaks naljalt ei jää, ja minu arvates on teda võimalik teha alt sisse käänatuna, nii et pärast saab pikkust järele lasta.

Nii siis — asugem propageerima! Tarvitage mõjuvaimat vahendit — näitlikkust. Valmistage üks ja laske sellega käia kõigil õpilasil mõnikord vihmaga kodus ja küll näete, et asi edeneb. Enesele toob veidi kulusid, kuid neid tuleb ikka kanda, kui midagi uut tahetakse läbi viia. Tööõpetuse tundides vanemad õpilased saavad kindlasti ise mantli õmblemisega hakkama. Kehvematele määratagu toetussummadest summasid seks ostarabeks.

Tulevad kevadised lastevanematekoosolekud. Need on „sobivaiks koh-tadeks, kus asja esitada“. Ärgu lootku alul keegi liiga palju, kuid ärgu jäetagu lastevanemaid enne rahule, kui 100% õpilasid saavad veekindla rõivastise.

Teine riide veekindlaks muutmise viis on kirjeldatud „Eesti Naises“ nr. 11, 1934. a.

Millist paberit tarvitada algõpetuses.

Käesoleva õppeaasta algusest peale võtsin oma kooli I klassis tarvitusele joonteta kirjutusvihud, kuna varemalt olime tarvitanud vaid ühejoonelisi. Algasime, nagu tavaliselt, trükitähtede maalimisega, kui jõuluks läksime üle kirjatähtedele. Joonteta paberil tulid read esiteks tõepoolest õige korratud, kuid joonpaberit me siiski abiks ei võtnud, vaid leppisime sellega, mida suutsime saavutada silma ja käe varal. Ja õige pea, sedamööda kuidas tähed hakkasid omandama oma õiget kuju, muutusid ka read sirgemaks ja kiri sai enamvähem korraliku ilme. Ammu enne kevadpühi kirjutati juba kõigiti rahuldavalt, võib ütelda hästigi, vähemalt ridade korralikkuse suhtes ei karde-tud võistlust III klassi õpilastega. Viimased, kirjutades rahuldavalt joontel, muutuvad abituks, kui on vaja kirjutada valgel paberil ilma joonlehetä.

Selle minu lühiajalise katsetamise seniseid tulemusi arvestades näib mulle, et peaks võima väga hästi juba esimesel õppeaastal kirjutada joonteta paberil. Kui ka vihud sel puhul ei ole kohe nii „korralikud“, kui seda soo-vime näha, siis asi ses suhtes muutub nähtavasti lühikese ajaga õpilase sil-mamöödu ja käeosavuse arenedes.

P. T.

Teadaandeid.

1. E. Õ. Liidu pedagoogiline toimkond leidis tarviliku olevat korral-dada 19.—22. augustini s. a. kooliuuenduspäevad Tartus. Lähemalt edaspidi „Õp. Lehes“.
2. Et käesolev „Kooliuuenduslane“ kujunes kaksiknumbriks, ilmub järgmine number septembris k. a.
3. Hõimunurk pidi käesolevast numbrist ruumipuudusel väljajääma.

Toimetuse aadress: Tartu, Tähe, 77—3.

Vastutav ja tegevtoimetaja Joh. Käis.

Väljaandja Ü. K. Ü. „Õpetaja“, Tallinn, Pühavaimu, 11.

ÕIGUS

Hind 25 senti.